

ΤΑ ΜΗΧΑΝΑΚΙΑ

ΕΡΓΑ ΤΟΥ Μ.Κ.

✱

- 1962 ΤΑ ΜΗΧΑΝΑΚΙΑ, Φέξης, Κέδρος, Εκδόσεις Πατάκη
1967 ΤΟ ΑΡΜΕΝΙΣΜΑ, Εστία, Κέδρος
1972 ΤΑ ΚΑΗΜΕΝΑ, Κέδρος
1975 ΒΙΟΤΕΧΝΙΑ ΥΑΛΙΚΩΝ, Κέδρος, Εκδόσεις Πατάκη
1978 Η ΚΥΡΙΑ ΚΟΥΛΑ, Κέδρος, Εκδόσεις Πατάκη
1979 ΤΟ ΚΟΥΡΕΙΟ, Κέδρος
1981 ΣΕΡΑΦΕΙΜ ΚΑΙ ΧΕΡΟΥΒΕΙΜ, Κέδρος
1982 Ο ΩΡΑΙΟΣ ΛΟΧΑΓΟΣ, Κέδρος, Εκδόσεις Πατάκη
1986 Η ΦΑΝΕΛΑ ΜΕ ΤΟ ΕΝΝΙΑ, Κέδρος
1989 ΠΛΑΝΟΔΙΟΣ ΣΑΛΠΗΓΚΤΗΣ, Κέδρος
1993 Η ΣΥΜΜΟΡΙΑ ΤΗΣ ΑΡΠΑΣ, Κέδρος
1994 ΘΥΜΑΜΑΙ ΤΗΝ ΜΑΡΙΑ, Καστανιώτης
1996 Η ΜΥΡΩΔΙΑ ΤΟΥΣ ΜΕ ΚΑΝΕΙ ΝΑ ΚΛΑΙΩ, Κέδρος
1999 Η ΜΕΡΑ ΓΙΑ ΤΑ ΓΡΑΠΤΑ ΚΙ Η ΝΥΧΤΑ ΓΙΑ ΤΟ ΩΜΑ, Κέδρος
2001 ΔΥΟ ΦΟΡΕΣ ΕΛΛΗΝΑΣ, Κέδρος
2003 ΝΩΕ, Κέδρος
2006 Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΠΟΥ ΠΕΤΑΕΙ, Κέδρος
2008 ΤΟ SHOW ΕΙΝΑΙ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ, Κέδρος
2009 Σ' ΕΝΑ ΣΤΡΑΤΟΠΕΔΟ ΑΚΡΗ ΣΤΗΝ ΕΡΗΜΙΑ, Κέδρος
2010 ΞΕΧΑΣΜΕΝΗ ΦΡΟΥΡΑ, Καστανιώτης
2011 ΟΙ ΑΔΕΠΟΥΔΕΣ ΤΟΥ ΓΚΟΣΠΟΡΤ, Κέδρος
2013 ΘΑΝΑΤΟΣ ΣΤΟ ΒΑΛΠΑΡΑΪΖΟ, Εκδόσεις Πατάκη
2014 Ο ΘΗΣΑΥΡΟΣ ΤΟΥ ΧΡΟΝΟΥ, Εκδόσεις Πατάκη
2015 Η ΣΕΙΡΗΝΑ ΤΗΣ ΕΡΗΜΟΥ, Εκδόσεις Πατάκη

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

- 2014 ΝΕΑΝΙΚΗ ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ 1954-1960 (με τον Β. Βασιλικό), Τόπος
2019 ΕΞΟΜΟΛΟΓΗΣΗ ΚΑΙ ΜΑΘΗΤΕΙΑ (με τον Β. Ραπτόπουλο), Εκδόσεις Πατάκη

Θ Ε Α Τ Ρ Ο

- 2007 ΑΛΤΙΝ, μονόπρακτο, Κέδρος

Μ Ε Τ Α Φ Ρ Α Σ Ε Ι Σ

- 1961 HERMANN HESSE, ΝΤΕΜΙΑΝ, Ηριδανός
1969 CARSON McCULLERS, Η ΜΠΑΛΑΝΤΑ ΤΟΥ ΛΥΠΗΜΜΕΝΟΥ ΚΑΦΕΝΕΙΟΥ, Κέδρος
1970 WILLIAM FAULKNER, ΚΑΘΩΣ ΨΥΧΟΡΡΑΓΩ, Κέδρος
1972 LEWIS CARROLL, ΟΙ ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΕΣ ΤΗΣ ΑΛΙΚΗΣ ΣΤΗ ΧΩΡΑ ΤΩΝ ΘΑΥΜΑΤΩΝ, Ερμείας
1977 GEORG BÜCHNER, ΛΕΝΤΣ, Ηριδανός
1980 HERMAN MELVILLE, ΜΠΑΡΤΛΕΜΠΥ Ο ΓΡΑΦΙΑΣ, Οδυσσεάς
1995 ERNEST HEMINGWAY, ΟΙ ΦΟΝΙΑΔΕΣ, Κέδρος
1995 EDGAR ALLAN POE, ΣΤΗ ΔΙΝΗ ΤΟΥ ΜΑΕΛΣΤΡΟΜ, Κέδρος
1996 FRANCIS SCOTT FITZGERALD, ΤΟ ΠΛΟΥΣΙΟΠΑΙΔΟ, Κέδρος
2008 CARSON McCULLERS, Η ΜΠΑΛΑΝΤΑ ΤΟΥ ΛΥΠΗΜΜΕΝΟΥ ΚΑΦΕΝΕΙΟΥ (αναθεωρημένη έκδοση), Κέδρος
2010 HERMAN MELVILLE, ΤΡΕΙΣ ΑΠΟΚΛΗΡΟΙ, Καστανιώτης
2013 LEWIS CARROLL, ΟΙ ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΕΣ ΤΗΣ ΑΛΙΚΗΣ ΣΤΗ ΧΩΡΑ ΤΩΝ ΘΑΥΜΑΤΩΝ (αναθεωρημένη έκδοση), Εκδόσεις Πατάκη

ΜΕΝΗΣ ΚΟΥΜΑΝΤΑΡΕΑΣ

ΤΑ ΜΗΧΑΝΑΚΙΑ

Θέση υπογραφής δικαιούχου δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας
εφόσον αυτή προβλέπεται από τη σύμβαση

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις της ελληνικής νομοθεσίας (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως άνευ γραπτής αδειάς του εκδότη η κατά οποιονδήποτε τρόπο ή μέσο (ηλεκτρονικό, μηχανικό ή άλλο) αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή και η εν γένει εκμετάλλευσή του συνόλου ή μέρους του έργου.

Εκδόσεις Πατάκη – Σύγχρονη ελληνική λογοτεχνία
Πεζογραφία – 470

Μένης Κουμανταρέας, *Τα μηχανάκια*

Επιμέλεια έκδοσης: Αλεξάνδρα Τράντα

Υπεύθυνος έκδοσης: Κώστας Γιαννόπουλος

Επιμέλεια-διορθώσεις: Άγης Μπράτσος

Σελιδοποίηση: Κωνσταντίνος Καπένης

Copyright© Σ. Πατάκης ΑΕΕΔΕ (Εκδόσεις Πατάκη)

και Αλεξάνδρα Τράντα, Αθήνα, 2016

Πρώτη έκδοση από τις εκδόσεις Φέξης, Αθήνα, 1962

Δεύτερη έκδοση από τις εκδόσεις Κέδρος, Αθήνα, 1970

Νέα έκδοση από τις Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα, Οκτώβριος 2019

Κ.Ε.Τ. Α379 Κ.Ε.Π. 759/19

ISBN 978-960-16-6729-4

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΤΑΚΗ

ΠΑΝΑΓΗ ΤΣΑΛΔΑΡΗ (ΠΡΩΗΝ ΠΕΙΡΑΙΩΣ) 38, 104 37 ΑΘΗΝΑ,

ΤΗΛ.: 210.36.50.000, 801.100.2665, 210.52.05.600, ΦΑΞ: 210.36.50.069

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: ΕΜΜ. ΜΠΕΝΑΚΗ 16, 106 78 ΑΘΗΝΑ, ΤΗΛ.: 210.38.31.078

ΥΠΟΚ/ΜΑ: ΚΟΥΡΤΣΑΣ (ΤΕΡΜΑ ΠΟΝΤΟΥ - ΠΕΡΙΟΧΗ Β' ΚΤΕΟ), 57009 ΚΑΛΟΧΩΡΙ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ, Τ.Θ. 1213,

ΤΗΛ.: 2310.70.63.54, 2310.70.67.15, 2310.75.51.75, ΦΑΞ: 2310.70.63.55

Web site: <http://www.patakis.gr> • e-mail: info@patakis.gr, sales@patakis.gr

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Τα Μηχανάκια

9

Το Λουτρό

57

Στην επαρχία Λοκρίδος

79

Η δόξα του σκαπανέα

175

Κριτικές-Συνεντεύξεις

241

Τα Μηχανάκια

Ο ΠΑΤΕΡΑΣ του Αναστάση ήταν στο εμπόριο· έδινε ηλεκτρικά είδη με δόσεις, κι έπαιρνε πίσω στρογγυλά λεφτά. Τα χρήματα πάνω του ήταν άφανα: μέρα νύχτα φορούσε το ίδιο πάντα σταχτί, ψαροκόκαλο κοστούμι. Η μητέρα του Αναστάση, όπως οι περισσότερες μανάδες, δεν είχε δικό της όνομα· ζούσε μέσα σ' ένα δάχτυλο σκιά. Το σπίτι τους, προίκα της μάνας, ήταν ένα δίπατο χτίσμα κοντά στην Αγορά, στο κέντρο της πόλης. Το πάνω πάτωμα το είχαν νοικιασμένο σε μιαν οικογένεια από την επαρχία. Βρέξει χιονίσει, το νοίκι έτρεχε κάθε μήνα. Το μισό κάτω πάτωμα το είχαν αποθήκη και μαγαζί. Στο άλλο μισό μέναν οι τέσσερίς τους. Ο Αναστάσης μοιραζόταν το υπνοδωμάτιό του με τον αδελφό του. Εκτός απ' αυτό δεν είχαν τίποτε άλλο να μοιράσουν. Όταν ο ήλιος ανέτελλε για τον έναν, για τον άλλο βρισκόταν κιόλας στη δύση. Αν ρωτούσες και τον πατέρα, θα σου 'λεγε πως και για τους δυο ο ήλιος ήταν σβηστός.

Ο Αναστάσης σηκωνόταν πρωί, έπαιρνε τη σά-

κα του, μια φέτα βουτυρωμένο ψωμί και τους δρόμους. Ο δρόμος του σχολείου ήταν ένας, στρωμένος με ράγες· ένα τραμ μόνο του ακούσε για να τον φράξει ολάκερο. Κάποτε κάποτε έπαιρνε και το ίδιο το τραμ, που τον έβγαζε ακριβώς έξω απ' την πόρτα του σχολείου, μα τις πιο πολλές φορές ο Αναστάσης ανέβαινε στον προφυλακτήρα. Απ' τον καιρό που ένας εισπράκτορας τον είχε σπρώξει απότομα να κατέβει, ο δρόμος τού φαινόταν βουνό. Έπειτα, τα τραμ σταμάτησαν. Πάνω στην ασφαλτο έμειναν δυο βαθιές χαρακιές.

Στην αρχή, όταν ο Αναστάσης αποφάσισε να μην ξαναπατήσει στο σχολειό, σκέφτηκε να βρει δουλειά. Ύστερα έμαθε να ξυπνά αργά και ν' αναβάλλει. Του άρεσε το σπίτι αδειανό, κι η ευθύνη να το φυλάγει τον φτέρωνε. Καθόταν στο παράθυρο κι έβλεπε τα κορίτσια που περνούσαν στον δρόμο πιασμένα χέρι χέρι. Του άρεσε να βάζει το ραδιόφωνο στη διαπασών, κι είχε μάθει τα προγράμματα των σταθμών απέξω. Μα έπειτα άρχισε να βαριέται το σπίτι και τα καλά του. Ξεπόρτιζε και πήγαινε βόλτα στην Αγορά. Ήθελε να μπαινοβγαίνει από μαγαζί σε μαγαζί, να βλέπει τηνπραμάτεια στοιβαγμένα στο πεζοδρόμιο, και τους μαγαζάτορες στο κατώφλι, με τα πόδια ανοιχτά και τα χέρια σταυρωμένα στο στήθος, σαν φισεκλίκια. Ήθελε να βλέπει μάτια, και περισσότερο λυπημένα, όπως ήταν τα δικά του μάτια. Τα κοίταζε στον καθρέφτη σα

δεν είχε τίποτα καλύτερο να κάνει. Του άρεσε, ακόμα, να κοιτάζει τα μάτια των κοριτσιών, χωρίς να τα κοιτάζει στα μάτια. Δεν του είχε ποτέ περάσει η ιδέα από το μυαλό να τις πειράξει. Μια δυο φορές που είχε ξανοιχτεί σε κουβέντα μαζί τους, τις είχε παρατήσει σύζυλες στη μέση. Ήταν κι άλλα πράγματα που θα του άρεσε να κάνει. Λόγου χάρη, να πηγαίνει στο μαγαζί και να δίνει ένα χέρι στον πατέρα του. Να κάθεται στο ταμείο και να περνάει τα διπλότυπα στην αθροιστική μηχανή. Μα ο θόρυβος της μηχανής του 'φερνε πονοκέφαλο. Κάποτε που πήγε ν' ακουμπήσει το χέρι του πάνω σ' ένα από τα ραδιόφωνα του μαγαζιού, το ρεύμα τον τίναξε πάνω. Θα 'ταν το ίδιο σαν να είχε πιάσει το χέρι του πατέρα του. Δεν του άρεσε ν' αγγίζει, όπως δεν ήθελε, πάλι, να τον αγγίζουν. Γι' αυτό και τώρα, κάθε φορά που πλησίαζε στο μαγαζί, άλλαζε γνώμη και πεζοδρόμιο, έβαζε τα χέρια στις τσέπες και πήγαινε στον κινηματογράφο.

Στο πανί της οθόνης γράφονταν με σκιές και γράμματα τα όνειρα του Αναστάση. Η δέσμη της προβολής που τινάζόταν από το καμαράκι του μηχανικού τίναζε πάνω και τον ίδιο. Στον κινηματογράφο ζούσε πιο έντονα, διπλά. Δεν αγαπούσε τους ηθοποιούς για τα ονόματά τους, μα για το κομμάτι εκείνο της ζωής που μοιραζόταν μαζί τους. Στο βάθος δεν ήθελε, δεν του άρεσε να είναι μόνο ο εαυτός του. Το σκοτάδι της αίθουσας είχε γίνει το για-

τάκι του. (Στο σκοτάδι της κάμαρής του ξυπνούσε αργά τη νύχτα για να βρει τον αδελφό του να καπνίζει.) Κι όταν η ταινία τέλειωνε, καθόταν επίτηδες να ξαναδεί την αρχή της, ίσα ίσα τους τίτλους που ανέβαιναν, κυλούσαν πάνω στην οθόνη. Μαζί τους ψήλωνε, γλίτωνε κι αυτός. Έφευγε από τον κινηματογράφο κλεφτά, όπως κλεφτά είχε έρθει – η συνήθεια του 'χε μείνει από το σχολείο –, μιλώντας, χειρονομώντας μόνος του, χωρίς να φυλάγεται μην τονε δει, μην τον ακούσει κανείς. Όπως άλλοι πήγαιναν στις ταβέρνες – το κρασί του εκείνού ήταν ο κινηματογράφος. Γλιστρώντας σαν τον ποντικό, χωνόταν στον μακρύ, σκοτεινό διάδρομο του σπιτιού του. Με το άνοιγμα της πόρτας, το σπίτι μύριζε τσίκνα και χωματίλα.

Τα βράδια στο σπίτι ήταν μαραμμένα σαν τη μάνα του. Καθόταν απέναντί της, στη μικρή σταχτιά σάλα, μ' ένα βιβλίο ανοιχτό πάνω στα γόνατα, και την έβλεπε που έραβε και μαντάριζε. Μετρούσε τους κύκλους γύρω από τα μάτια της, τις ζάρες πάνω στο πολυκαιρινό γκρίζο της φουστάνι. Τα παπούτσια της ήταν τετράγωνα και μαύρα. Δεν είχαν δει ποτέ φώτα, χορούς. Ήταν παπούτσια αταξίδευτα. Κάποτε κάποτε, τον έπιανε η επιθυμία ν' αγκαλιάσει τα πόδια που τα φορούσαν, να γείρει το κεφάλι του πάνω στ' αρθριτικά γόνατα, χωρίς να μιλά, χωρίς ν' αναπνέει, όπως είχε δει τους ηθοποιούς να κάνουν στις ταινίες. Όμως, οι άνθρωποι στη ζωή

ήταν πολύ κουρασμένοι, πολύ αδύναμοι για να πάρουν στα γόνατά τους το βάρος ενός κεφαλιού.

Στις οχτώ ακριβώς ο πατέρας του κατέβαζε τα ρολά του μαγαζιού. Έσκυβε, έβαζε ο ίδιος με το χέρι του το λουκέτο στον χαλκά και μονοκόμματος, με τον λυκίσιο σβέρκο του, έστριβε και χανόταν μέσα στη διπλανή ισόγεια πόρτα του σπιτιού. Ο Αναστάσης τον άκουγε που διέσχιζε ασθματικός το τούνελ του διαδρόμου, με τα κλειδιά, δεμένα αρμαθιά και περασμένα στη ζώνη του παντελονιού του, να κουδουνίζουν μέσα στην τεράστια χοάνη της τσέπης του. Από μικρός θυμόταν το βήμα αυτό, να ρχεται μέσα στη νύχτα σαν παλιρροιακό κύμα. Ζάρωνε, βαστούσε το στομάχι του, κι η λίγη ζωή που είχε πάνω του του 'φευγε κι αυτή. Στο τραπέζι ο Αναστάσης έτρωγε σαν πουλί: τα πιρούνια του 'φευγαν μέσ' απ' τα χέρια. Από τότε που ο πατέρας του βλαστήμησε δυνατά και βάρεσε με τη γροθιά του το τραπέζι, ο Αναστάσης απόφευγε να κάθεται μαζί του. Τον έβαζε η μάνα του χώρια στην κουζίνα: μαζί με το φαγητό έτρωγε και την γκρίνια της.

Με τον καιρό ο Αναστάσης σταμάτησε να περνά έξω από το μαγαζί, να χαιρετά τους γνωστούς στον δρόμο, να βάζει το ραδιόφωνο στη διαπασών, να πηγαίνει στην Αγορά, κι επειδή τελευταία του 'λειπε το χαρτζιλίκι, έκοψε και τον κινηματογράφο. Όμοια με τα πιρούνια, το μυαλό του άρχισε κι

αυτό να μη στέκεται στη θέση του. Κοιμόταν πολύ ή καθόλου· είχε αρχίσει το κάπνισμα μικρός, μα τώρα ξεπερνούσε το μεγάλο πακέτο. Τα βλέφαρά του είχαν πέσει σαν από μαρασμό, είχε πάψει να ενδιαφέρεται για τιςπραμάτειες, τους μαγαζάτορες, τα κορίτσια. Επειδή δεν μπορούσε να πηγαίνει στον κινηματογράφο, να καπνίζει στο σπίτι, να σέρνεται στους δρόμους, ξέσπασε στο καφενείο.

Το καφενείο, όλο κι όλο, ήταν δυο στενόμακρες κάμαρες που άλλοτε στέγαζαν κτηματομεσιτικά γραφεία. Είχε ραγισμένα μαρμάρινα τραπέζια μ' ένα δάχτυλο σιρόπι και σκόνη στο καθένα. Είχε και κάπου δέκα μηχανάκια που είχαν φάει το ψωμί τους στην Αμερική, κι είχαν έρθει με τα φώτα, τους αριθμούς και τα μυστήριά τους να δαιμονίσουν τον τόπο. Είχαν αντικαταστήσει τις θερμίδες με δραχμές κι η όρεξή τους να καταβροχθίζουν ήταν ασίγαστη. Μερικοί τα 'λεγαν και φλιπεράκια, από δυο μικρά άσπρα πλαστικά χέρια που εμπόδιζαν τις άσπρες μπίλιες να χαθούν. Πέντε ήταν οι μπίλιες, και κάπου πέντε χιλιάδες οι πόντοι που συμπλήρωνε κανείς για να κερδίσει. Το κέρδος ήταν δόλωμα για να ξαναπαίξεις, αν κι εύκολα ξανάπαιζες και χωρίς να κερδίσεις. Μηχανάκια ή φλιπεράκια, του Αναστάση του ήταν αδιάφορα. Όλα τα καταλάβαινε, μα όχι και τη μανία του κόσμου για δαύτα. Θα προτιμούσε το καφενείο δίχως τα μηχανάκια, μα κι έτσι που ήταν, εκείνού δεν του 'πεφτε

λόγος. Το καφενείο βρισκόταν στη γειτονιά του. Του ήταν βολικό να πετάγεται ως εκεί τα μεσημέρια, πριν και μετά το φαγητό. Τα βράδια, πάλι, ήταν ζεστό, με τ' αχνισμένα τζάμια του, και το φως «νέον» που ωστόσο δεν είχε τίποτα νέο να δείξει: τα πρόσωπα ήταν τα ίδια και τα ίδια. Όταν η δουλειά σκότωνε ολημέρα κόσμο και κοσμάκη, το καφενείο αναλάμβανε να τους ξεκάνει οριστικά.

Οι πελάτες ήταν όλοι παιδιά κομμένα και ραμμένα στο ίδιο αγνάρι: με τις μαύρες μπλούζες τους κλειστές ως τον λαιμό, τα μαλλιά λιγδωμένα κι ανάλαφρα ριγμένα στο μέτωπο, οι περισσότεροι πολύ φανταχτεροί για να είναι ωραίοι, οι υπόλοιποι πολύ άχρωμοι για να ξεχωρίζουν μέσα στο μάτσο. Τα μάτια τους είχαν φως δανεικό: το βλέμμα τους δούλευε με μετασχηματιστή. Ο τρόπος που μιλούσαν ήταν σαν να 'φτυναν τις λέξεις, κι ο τρόπος που πετούσαν τα ζάρια σαν να 'βριζαν. Έβρισκε τον εαυτό του να μην κολλά πουθενά. Δεν είχε ανακαλύψει το μυστικό να γελά με τα χωρατά τους, μα ούτε κι οι άλλοι γελούσαν σαν τύχαινε να πει τίποτα έξυπνο, αν κι εύκολα γελούσαν πίσω από την πλάτη του.

Περισσότερο συμπαθούσε τους ανθρώπους που έρχονταν κι έφευγαν μόνοι από το καφενείο. Μα ήταν κι άλλοι, που, αν και μόνοι, ο Αναστάσης τους απόφευγε: ο εργολάβος οικοδομών, που κολλούσε πάνω στο τάβλι σαν τη μύγα στο πετιμέζι, ο εργολάβος κηδειών, που έκρυβε το μούτρο του πίσω από

μια τράπουλα, κι έπαιζε μουγγά, ασάλευτα, ίδιος ο θάνατος. Ήταν, ακόμα, οι ιδιοκτήτες ενοικιάσεως αυτοκινήτων που είχαν το μαγαζί τους ένα τετράγωνο πιο κάτω. Μπαινόβγαιναν στο καφενείο χειμώνα καλοκαίρι, μ' ένα σκέτο πουκάμισο κι ένα τσιγάρο στο στόμα. Είχαν πρόσωπα νεανικά, με γεροντικές ρυτίδες. Άλλαζαν συνεχώς τα ψιλά σε χοντρά. Το ύφος τους ήταν αφ' υψηλού, λες κι οι ρόδες τούς έδιναν την αίγλη που είχαν χάσει σαν άνθρωποι. Πολλοί ήταν εκείνοι που ήθελαν να τα 'χουν καλά μαζί τους. Νέοι οι περισσότεροι, που, με διάφορες κομπίνες, μεσιτείες, ρουσφέτια, κατάφερναν να νοικιάζουν τ' αμάξια με σκόντο και, σαν να μην έφτανε αυτό, από πάνω λύνανε το κοντέρ και κλέβανε στα χιλιόμετρα. Μεσημέρι βράδυ άραζαν έξω από το καφενείο, καλογουαλισμένα και φρεσκοσιδερωμένα, τα Βόλβο και οι Σιτροέν, οι Ντοφίν και τα Ντεκαβέ. Ο Αναστάσης δεν κάτεχε από μάρκες, άκουγε όμως τους άλλους που κόβανε στη μέση τη συζήτηση για το ποδόσφαιρο για να τη ρίξουν στ' αυτοκίνητα. Μέσα από τ' αχνισμένα τζάμια τους ο Αναστάσης ξεχώριζε πρόσωπα κοριτσιών σαν τα τριαντάφυλλα, με μακριές, υγρές βλεφαρίδες και φορέματα που άφηναν το μισό γόνατο γυμνό. Σαν άνοιγαν οι πόρτες, δεν ήξερε τι να πρωτοκοιτάξει: τα δερμάτινα καθίσματα για τ' αχνοπουδραρισμένα μάγουλα; Του Αναστάση του κοβόταν η ανάσα. Όχι πως ζήλευε τ' αυτοκίνητα, ούτε

που μπορούσε να φανταστεί τον εαυτό του καθισμένο δίπλα σε τέτοια κορίτσια. Μα τον ερέθιζε ο τρόπος που άνοιγαν κι έκλειναν οι πόρτες, κι ο θόρυβος της μηχανής σαν έπαιρνε μπρος. Καθόταν στη μόνιμη καρέκλα του, με τις παλάμες κλειστές πάνω στα γόνατά του, ίσως για να κρύβει πόσο άδεια ήταν τα δικά του χέρια. Στις δώδεκα, σαν σκηνικό θεάτρου που ξηλώνεται, το καφενείο άδειάζε. Οι καρέκλες έφτιαχναν πατώματα ανεβασμένες η μια πάνω στην άλλη, κι οι βοηθοί σκορπούσαν στο πάτωμα πριονίδι. Μουγγά, φιμωμένα, τα μηχανάκια άραζαν μες στο μισοσκόταδο, χωρίς να έχουν ακόμα συνέλθει απ' τον σπασμό τους. Ο Αναστάσης έπαιρνε τα ρέστα απ' τον καφέ κι έφευγε τελευταίος. Ο δρόμος ήταν έρημος, το σπίτι του κοντά – αυτό που του έλειπε ήταν ένας φίλος.

Τότε φάνηκε ο Ζαφείρης. Ήταν ένα παιδί με ύφος σκοτεινό κι ακοινώνητο, της ίδιας περίπου ηλικίας με τον Αναστάση, μα που εύκολα τον έκανες μεγαλύτερο. Φορούσε γυαλιά από σκελετό ψεύτικης ταρταρούγας που του σκέπαζαν το μισό πρόσωπο. Στο άλλο μισό είχε δυο χείλη μακριά, στενά, κολλημένα σαν μεμβράνες, και γι' αυτό στεγνά. Δεν έπαιζε τάβλι, χαρτιά· κάπνιζε μόνο κι έπινε καφέδες. Οι εμφανίσεις του στο καφενείο ήταν σποραδικές: μια φήμη ερχόταν πιο συχνά να μιλήσει γι' αυτόν: ήταν γραμμένος σε συλλόγους με παράδοξα ονόματα, έκανε παρέα με ανθρώπους που κι

αυτοί φορούσαν γυαλιά – ένα μυστήριο τον τύλιγε με μαύρο φωτοστέφανο. Από το καφενείο έφευγε γρήγορα, όσο βιαστικά ερχόταν. Σαν από τύψη. Ο Αναστάσης ανακάλυψε πως έμεναν κοντά. Δυο δρόμοι τους χώριζαν. Τα βράδια τύχαινε να φύγουν μαζί από το καφενείο, κι είχε πια συνηθίσει τη σκιά του Ζαφείρη να πηγαίνει στο απέναντι πεζοδρόμιο, σαν να ήταν η δική του σκιά. Καμιά φορά, σαν τύχαινε ν' αντικριστούν, χαιρετιόντουσαν αόριστα, περισσότερο με τα μάτια. Ο Αναστάσης δεν τολμούσε να ξανοιχτεί, να μιλήσει πρώτος. Το κλειστό, φασματικό πρόσωπο του Ζαφείρη τον απομόνωνε, όπως η νύχτα κόβει τα γεφύρια στα δυο. Μα δεν μπορούσε να εμποδίσει τη σκέψη πως, αυτός τουλάχιστον, ήταν διαφορετικός απ' τους άλλους. Κάποτε κάποτε έπιανε τα μάτια του Ζαφείρη να πέφτουν πάνω του σαν τουφέκι σκοποβολής. Γρήγορα όμως αποτραβιόντουσαν για να κοιτάζουν αλλού.

Τα βράδια στο καφενείο δεν έπεφτε καρφίτσα. Ο Αναστάσης αναγκαζόταν πολλές φορές να περιμένει κάμποση ώρα ωσότου βρεθεί άδειο τραπέζι. Εκείνο το βράδυ καθόταν σε αναμμένα κάρβουνα. Αναζητούσε μια διέξοδο, μια γωνιά να κουρνιαώσει. Δεν μπορούσε να υποφέρει να τον κοιτάζουν, όπως δεν μπορούσε να υποφέρει την αμηχανία του ανθρώπου που δεν έχει κανέναν να πει δυο κουβέντες. Όσο σιωπηλός ήταν από φυσικού του, άλλο τόσο ήταν μέρες που η σιωπή τον έπνιγε. Τότε

ένιωσε ένα ξένο βλέμμα να κολλά πάνω του σαν βδέλλα. Στράφηκε ξαφνιασμένος. Σε μια γωνιά δίπλα στο παράθυρο, δεξιά στο βάθος, ο Ζαφείρης είχε στυλωμένα πάνω του κάτι μάτια έντονα, επιτακτικά. Ήταν σαν να τον διέταζαν να κάτσει. Ο Αναστάσης προχώρησε στον διάδρομο, σκόνταψε πάνω σ' ένα τραπέζι, πάτησε δυο τρία πόδια, έκανε να ξεφύγει, μα ήρθε κι έπεσε πάνω στον Ζαφείρη. Κάθισε δίπλα του, χωρίς ν' αλλάξουν λέξη. Κούρνιασε στη γωνιά του, ταμπουρωμένος πίσω από ένα αδέξιο χαμόγελο.

«Σε βλέπω καιρό στο καφενείο», είπε κάποτε ο Ζαφείρης.

«Πού να πάει κανείς!» έκανε ο Αναστάσης κι άφησε τα χέρια του να πέσουν κάτω από το τραπέζι, πάνω στα γόνατά του.

Τότε απ' τα πλάγια ήρθε μια ξαφνική ριπή από τα μηχανάκια. Τινάχτηκε πάνω. Αυτόματα η γλώσσα του λύθηκε: είπε μερικά πράγματα για τον εαυτό του, το σπίτι του, το σχολειό, που το είχε παρατήσει, κι επειδή δεν είχε τίποτε άλλο να πει, άφησε τα μηχανάκια να συμπληρώσουν.

Έγινε μια μεγάλη σιωπή. Ύστερα άρχισε να μιλά ο Ζαφείρης. Μιλούσε όπως κοιτάζε: σκληρά, αλύγιστα. Με πολλά κόμματα, κι ακόμα περισσότερες άνω τελείες. Είπε πως ήταν γραμμένος στην Ανωτάτη Σχολή (σε ποιαν απ' όλες δεν είπε), μα πως τ' απογέματα πήγαινε στις συγκεντρώσεις τού

ΟΧΑ – Όμιλος Χριστιανικής Αλληλεγγύης ήταν ολόκληρο τ' όνομα. Εκεί παρακολουθούσε διαλέξεις, άκουγε μουσική, είχε στενή επαφή με τον Φοιτητικό Σύλλογο, τα Χριστιανικά Σωματεία, τον Σύλλογο Διαδόσεως Ωφελίμων Βιβλίων και τους Φιλανθρωπικούς Συλλόγους.

«Είναι μια πρώτης τάξεως ασχολία για τις ελεύθερες ώρες μου», εξήγησε ο Ζαφείρης με την τηλεφωνική του φωνή. «Κι ακόμα κάτι περισσότερο: βάζει τη ζωή μου σε τάξη, σε ρυθμό. Αντί να πηγαίνω σε χορούς, σε θεάματα, σε σπίτια, έχω ένα μόνιμο στέκι. Μπορώ να συζητώ, ν' ακούω μουσική, να βλέπω φίλους και να διαβάζω. Μπορώ, ακόμα, να συμβάλλω στο γενικό καλό».

«Και πώς γνωρίστηκες μ' αυτούς τους ανθρώπους;» ήταν η απορία του Αναστάση.

«Δεν είναι πάντοτε εύκολο να βρίσκεις τους ανθρώπους που σου αξίζουν και σου ταιριάζουν. Όμως, αρκεί να ψάχνεις να τους βρεις και να 'σαι πάντα προετοιμασμένος να τους δεχτείς, για να μπορούν να σε δεχτούν κι εκείνοι».

«Τι είδους προετοιμασία;» – κι ο Αναστάσης έσκυψε πάνω απ' το τραπέζι, πρόθυμος να ρουφήξει την παραμικρή λέξη.

«Να είσαι καλλιεργημένος, να ξέρεις να συζητάς, να έχεις διαβάσει, να έχεις κάποιες ανησυχίες, με δυο λόγια, να διαμορφώσεις μια προσωπικότητα».

Ο Αναστάσης δεν τόλμησε να ρωτήσει τι είδους ανησυχίες έπρεπε να 'χει κανείς. Με τη δικιά του λογική, το καλύτερο ήταν να μην ανησυχείς καθόλου. Είχε αμυδρά την εντύπωση ότι ο Ζαφείρης μιλούσε σαν να διάβαζε από χειρόγραφο. Ήταν περισσότερο φράσεις βιβλίων ετούτες, παρά καθημερινές, χειροπιαστές κουβέντες. Ωστόσο, τον άκουγε προσεχτικά. Όπως προσεχτικά παρακολουθούσε τα έργα στον κινηματογράφο – ακόμα κι όταν δεν τα καταλάβαινε. Προσπαθούσε να νιώσει τον Ζαφείρη περισσότερο από τις κινήσεις, τα μάτια, την έκφρασή του. Τα ίδια τα λόγια ήταν ανίκανα να του τον εξηγήσουν. Το περισσότερο διάστημα τα χέρια του Ζαφείρη ξάπλωναν ακίνητα πάνω στο τραπέζι με ενωμένα τα δάχτυλα, φοδραρισμένα μέσα σε γούνινα άσπρα γάντια. Σαν θαμμένα σε χιόνι. Το στόμα του σπάνια άνοιγε περισσότερο απ' ό,τι για να κρατήσει μια οδοντογλυφίδα. Τ' αυτιά του ήταν μικρά, κολλημένα στο κεφάλι σαν πτερύγια θηλαστικού. Τα μάτια του, βουλιαγμένα μέσα στον σκελετό της ψεύτικης ταρταρούγας, ήταν δυο κουκκίδες. Στο μέταλλο της φωνής του ένωσαν τη δική τους το τάβλι, τα μηχανάκια, οι εξατμίσεις των αυτοκινήτων. Το κοστούμι του δεν είχε χρώμα. Κάπου κάπου άλλαζε μόνο σκιές κι άφηνε δυνατές μεταλλικές αναλαμπές σαν από πανοπλία. Όλος μαζί είχε κάτι που σε γάντζωνε μηχανικά. Ήταν το μεγάλο του όπλο.

Έμειναν να κοιτάζουν ο ένας τον άλλο. Ο Ζαφείρης πίνοντας τον καφέ του, ο Αναστάσης μια λεμονάδα.

«Θέλεις να σε γράψω στον Όμιλο;» έκανε σε μια στιγμή ο Ζαφείρης.

Ο Αναστάσης δεν ήξερε τι να πει. Γιατί αυτός κι όχι ένας άλλος; Τον τρόμαζε η λέξη «προετοιμασία». Έμοιαζε με νηστεία πριν απ' τη μετάληψη. Εφημερίδες, περιοδικά και μυθιστορήματα της δεκάρας – αυτή ήταν όλη κι όλη η μόρφωση του Αναστάση.

Ο Ζαφείρης τον χτύπησε προστατευτικά στην πλάτη.

«Δεν πειράζει», του είπε, «αρκεί που είσαι καλό παιδί. Μην ξεχνάς πως οι μαθητές του Κυρίου ήταν απλοί ψαράδες».

Αυτό ήταν σωστό. Ο Αναστάσης το 'ξερε από το σχολείο. Μα δεν έβλεπε τι σχέση μπορούσε να 'χει μαζί του, ή με τον Όμιλο Χριστιανικής Αλληλεγγύης, τον ΟΧΑ, όπως τον έλεγε ο Ζαφείρης.

Η κουβέντα έμεινε εκεί. Προτού χωρίσουν, δώσαν τα χέρια: ο Αναστάσης ένα χέρι γυμνό, κοκκινισμένο από χιονίστρες, κι ο Ζαφείρης ένα χέρι προστατευμένο με γάντι. Εκείνο το βράδυ ο Αναστάσης έκανε μια βόλτα στην πλατεία, κάπνισε ένα τσιγάρο, κοίταξε μια περαστική κοπέλα, κι έπεσε ωρίς να κοιμηθεί.

Στο μεταξύ η ζωή του Αναστάση δεν άλλαζε σε

τίποτα. Με τον Ζαφείρη ένωθε τώρα μια σταλιά μουδιασμένος, μα ανακουφισμένος. Δεχόταν ταπεινά τη σιωπή του σαν τη γλυκύτερη μουσική, όπως μ' ευγνωμοσύνη δεχόταν τα βιβλία που ο Ζαφείρης συχνά πυκνά του δάνειζε. Ήταν *Ο Βίος του Ιησού, Το Θαύμα στην Καπερναούμ, η Χριστιανική Ηθική, ο Οδηγός των Νέων, Ακολασία και Ηθική*, και άλλα. Ο Αναστάσης έπαιρνε ένα ένα τα βιβλία και φυλάγοντάς τα με θρησκευτική ευλάβεια κάτω από το σακάκι του, μην τα δει ήλιος, ή μην τα βρέξει βροχή, τα 'φερε στο δωμάτιό του και τα κλείδωνε. Σαν έβρισκε καιρό, τα ξεφύλλιζε, σπάνια διάβαζε καμιά σελίδα, τις πιο πολλές φορές σταματούσε στις εικόνες. Αν είχε απορίες, κατέφευγε στον Ζαφείρη. Κι ο Ζαφείρης τον ορμήνευε:

«Μη βιάζεσαι. Θα τα πούμε επιτόπου».

Επιτόπου, ήταν τα γραφεία του ΟΧΑ. Ο παράδεισος του Ζαφείρη. Ένας κλειστός κι απαγορευμένος παράδεισος, σε σημείο που έκανε τον Αναστάση ν' απορεί. Ήταν τάχα το καλό και το άξιο τόσο απρόσιτα πάντα; Μα βασιζόταν στην υπόσχεση του Ζαφείρη, κι έκανε υπομονή. Κάποια μέρα θα γινόταν κι αυτός μέλος του ΟΧΑ, κάποια μέρα —ποιος ξέρει;— θα φορούσε κι αυτός γυαλιά και θα μπορούσε μέσα απ' αυτά να βλέπει το ίδιο καθαρά, το ίδιο αλύγιστα τον κάθε Αναστάση. Σε τέτοιες στιγμές ο Αναστάσης λυπόταν τον Αναστάση. Μα ήταν τότε που κατόρθωνε να δει τον εαυ-

τό του σε προοπτική, όπως καμιά φορά τον έβλεπε στον μεγάλο καθρέφτη του καφενείου: ένα ψηλό, λίγο καμπουριαστό, αδύνατο παιδί, με πολύ μεγάλα μάτια. Το είδωλό του τον έκανε απ' τη μια μεριά να ηδονίζεται μόνος του, κι απ' την άλλη να κλοτσά δύσπιστα και περήφανα στην ίδια του κακομοιριασμένη εικόνα. Στο μεταξύ τα βιβλία στοιβάζονταν στην κάμαρή του ολοένα πιο αδιάβαστα, πιο σιωπηλά κι απ' τον Ζαφείρη τον ίδιο.

Ένα βράδυ, περασμένες έντεκα, ο Αναστάσης σταμάτησε ξαφνικά στη μέση του δρόμου. Γύριζαν με τον Ζαφείρη από το καφενείο κι ήταν έτοιμοι να χωρίσουν.

«Ζαφείρη», έκανε χωρίς να τον κοιτάζει, «με τις γυναίκες εσύ τι κάνεις;»

Ο Ζαφείρης στράφηκε σαν να τον είχανε χαστουκίσει. Μα γρήγορα, κερδίζοντας την αυτοκυριαρχία του, είπε στον Αναστάση, ταχύνοντας αισθητά το βήμα:

«Θα τα πούμε καμιά άλλη φορά. Καληνύχτα».

Και το θέμα έμεινε ανοιχτό.

Μια βδομάδα αργότερα ο Αναστάσης βρισκόταν μόνος στο καφενείο. Ο Ζαφείρης είχε συμβούλιο στον Όμιλο. Για να περάσει την ώρα του, ο Αναστάσης είχε βρει ένα βιβλίο στο κομοδίνο του αδελφού του και το είχε πάρει μαζί του στο καφενείο. Ο τίτλος του ήταν *Σεξουαλική Συμπεριφορά*. Όταν σε μια στιγμή άνοιξε η πόρτα και φάνηκε ο Ζαφεί-

ρης, ο Αναστάσης έμεινε στήλη άλατος. Ήταν αργά πια για να κρύψει το βιβλίο. Το μάτι του Ζαφείρη ήρθε να πέσει κατευθείαν πάνω του.

«Αυτά είναι τα βιβλία που σου δίνω να διαβάσεις;» του είπε, αφού πρώτα τον άφησε να ξεροψήνεται χωρίς να μιλά.

«Όχι», ομολόγησε ο Αναστάσης ενοχλημένος, θες απ' τον τρόπο που τον μεταχειριζόταν, θες επειδή τον είχε πιάσει στα πράσα. «Άλλωστε, δεν είναι δικό μου», πρόσθεσε, χωρίς να πει ποιανού ήταν.

«Το έχεις διαβάσει;» ρώτησε ο Ζαφείρης.

«Μόνο την αρχή», είπε ο Αναστάσης δειλά.

«Ούτε αυτήν δεν θα 'πρεπε», είπε ο Ζαφείρης κοφτά. «Πίστεψέ με πως δεν αξίζει τον κόπο να διαβάσει κανείς τέτοια βιβλία».

«Γιατί;» ρώτησε ο Αναστάσης παιδιάστικα, με πείσμα. Μήπως όσα έγραφαν δεν ήταν σωστά, ελεγμένα και εξακριβωμένα; Μήπως αυτοί που τα έγραφαν δεν ήταν επιστήμονες; Μήπως στο κάτω κάτω δεν έπρεπε να τα διαβάσει κανείς όλα; Το πρόσωπο του Αναστάση είχε αρπάξει φωτιά. Του Ζαφείρη είχε παγώσει· φαινόταν έτοιμος να πει κάτι, μα δεν άνοιγε το στόμα του. Ξαφνικά ο Αναστάσης φαντάστηκε πως ο Ζαφείρης δεν μιλούσε σαν όλο τον κόσμο, μα λειτουργούσε όπως τα ραδιόφωνα, τα τηλέφωνα, όπως όλα τα πράγματα που έχουν την ανάγκη μιας πρίζας.

«Έχεις σχέσεις με γυναίκες;» ρώτησε ξαφνικά ο

Ζαφείρης, αντιστρέφοντας την ερώτηση του Αναστάση.

Έγινε ενός λεπτού σιωπή, όπως στις κηδείες.

«Φυσικά», είπε ο Αναστάσης, κι η λέξη δεν ερχόταν διόλου φυσική στα χείλη του.

«Γιατί;»

«Δεν ξέρω», είπε ο Αναστάσης. «Δεν ξέρω γιατί. Σου είπα πως πηγαίνω. Τι άλλο θέλεις;»

Ο Ζαφείρης σήκωσε τους ώμους του:

«Κι αυτό σε ικανοποιεί;».

Ένωθε πολύ άσχημα, σχεδόν είχε μετανιώσει που είχε πει ψέματα. Καταριόταν την ώρα και τη στιγμή που είχε φέρει το βιβλίο μαζί του.

«Όλοι έχουν σχέσεις», είπε πνιχτά. «Εσύ δεν έχεις;»

Ο Ζαφείρης τον κοίταζε τώρα μέσα από τα γυαλιά του από ψεύτικη ταρταρούγα. Τα μάτια του τον τρυπούσαν σαν δυο βελόνες. Ο Αναστάσης δεν ήταν βέβαιος αν κοίταζε αυτόν ή τον τοίχο. Σε τέτοιες στιγμές, όταν ο κόσμος τον κοίταζε πολύ ή καθόλου, ο Αναστάσης πάθαινε κράμπες: στα πόδια, καμιά φορά στα χέρια, τώρα τελευταία και στο κεφάλι – έναν πονοκέφαλο που του έσφιγγε το κεφάλι σαν αρραβώνας. Δύσκολα μπορούσε να κρατηθεί χωρίς να κάνει περιττές κινήσεις, όπως δύσκολα μπορούσε να κρατήσει το βάρος μιας άλλης ματιάς. Εκείνες τις ώρες ευχόταν να είναι κάπου μακριά, ξαπλωμένος σ' έναν βράχο ν' ατενίζει τον ουρανό. Να μην έχει καθόλου να κάνει με πρόσω-

πα, με λέξεις. Τα μάτια του Ζαφείρη, από κουμπό-
 τρυπες, είχαν γίνει γρίλιες από παραθυρόφυλλα.
 Δεν μπορούσες να διακρίνεις πίσω τους. Ο Αναστά-
 σης αντιπαθούσε το μυστήριο που ήταν μυστήριο
 για να είναι τέτοιο μόνο. Όπως αντιπαθούσε τον
 δάσκαλο του σχολείου που δεν είχε κανένα μυστή-
 ριο. Σιχαινόταν τους κλειστούς χώρους, μα κι οι
 ανοιχτοί τον τρόμαζαν. Χωρίς να το νιώσει, έδωσε
 μια κλοτσιά στο τραπέζι. Το μάρμαρο χόρεψε, τα
 φλιτζάνια στριφογύρισαν στα πιατάκια τους, ο κα-
 φές χύθηκε. Ο Ζαφείρης μ' ένα σάλτο βρέθηκε όρ-
 θιος, σκούπισε το μανίκι του και για μια στιγμή
 απόμεινε να κοιτάζει στο βάθος, εκεί που οι γλό-
 μποι του ηλεκτρικού ζυγιάζονταν από το ταβάνι
 σαν θαυμαστικά. Έπειτα η ματιά του έκανε στρο-
 φή εκατόν ογδόντα μοιρών κι έπεσε στην έξοδο,
 χωρίς να σταματήσει στον Αναστάση.

«Θα τα ξαναπούμε», είπε, όπως άλλος θα 'λεγε:
 «Δεν έχουμε τίποτ' άλλο να πούμε».

Ο Αναστάσης γαντζώθηκε πάνω στο τραπέζι.
 Ο καφές είχε γίνει ρυάκι και κυλούσε ανάμεσα στα
 δάχτυλά του. Γύρω του τα μηχανάκια κροτάλιζαν
 σαν αθροιστικές μηχανές. Του θύμιζαν τα γραφεία
 τηλεπικοινωνιών, τις τράπεζες, τα λογιστήρια, τις
 νύχτες που ο πατέρας του ισοσκελίζε τους λογα-
 ριασμούς του ανοίγοντας ορθή γωνία τα σκέλη του,
 βάζοντας στη μέση το κατάστιχο σαν να ήθελε να
 το βιάσει. Ο Αναστάσης σηκώθηκε. Έτρεμε όλος.

Ήθελε να τρέξει πίσω από τον Ζαφείρη, να τον πιάσει, να του τα εξηγήσει όλα. Ο διάδρομος ήταν στενός. Άλλοι πήγαιναν να φύγουν κι άλλοι να μπουν. Προσπάθησε με τους αγκώνες του να κάνει πέρα τον κόσμο. Ο κόσμος τον έκανε πέρα. Κάποιος έβαλε το χέρι του και τον χτύπησε στο στομάχι. Πετάχτηκε δεξιά, έπειτα αριστερά, στο τέλος ήρθε κι έπεσε πάνω σ' ένα μηχανάκι. Πήγε να φύγει. Μα είχε κολλήσει. Έβαλε το χέρι μηχανικά στην τσέπη του και το πρώτο πράγμα που βρήκε ήταν μια δραχμή. Την έριξε αυτόματα στο μηχανάκι, που, ερεθισμένο, τη δάγκωσε κι αναταράχτηκε. Τα φώτα του άναψαν, οι αριθμοί ξέσπασαν στο ταμπλό. Ο Αναστάσης πίεσε την πρώτη λαβή που βρήκε μπροστά του για να το σταματήσει. Μια άσπρη μπίλια πετάχτηκε μέσα από το στομάχι του κουτιού. Πίεσε μια δεύτερη λαβή κι η μπίλια άρχισε ν' ανηφορίζει. Προσπέρασε με άνεση τα πρώτα εμπόδια κι ήρθε με λύσσα να χτυπηθεί πάνω σε φώτα κι αριθμούς. Ο Αναστάσης ερεθίστηκε. Κοίταξε γύρω του κλεφτά να δει πώς παίζαν οι άλλοι. Άφησε τα χέρια του να κάνουν τις ίδιες κινήσεις, το κορμί του να πάρει την ίδια στάση. Τα φλιπεράκια ανοιγόκλειναν κι οι μπίλιες ήρθαν η μια έπειτα από την άλλη να στροβιλιστούν, χτυπώντας στα τυφλά δεξιά κι αριστερά, λες και δεν τις χωρούσε το κουτί. Ο Αναστάσης άφησε τα χέρια του να πηγαίνουν μόνα τους. Ένα λεπτό στρώμα από ιδρώ-

τα είχε αρχίσει να τον σκεπάζει με καινούριο δέρμα. Έπαιζε στεγνά, φανατισμένα, λες κι είχε περάσει όλη του τη ζωή παίζοντας μηχανάκια. Ύστερα τα φώτα έσβησαν κι οι αριθμοί ακινήτησαν στο μηδέν. Δεν κατάλαβε αν είχε χάσει ή κερδίσει. Ένωσε άδειος κι ανακουφισμένος, σαν να είχε κάνει το φαγητό του εμετό. Γύρισε σπίτι του με τη γραβάτα λυμένη, τα μαλλιά ριγμένα στο πρόσωπό του –στα χέρια τού ανέμου που τον πήγαινε σηκωτό–, κι έπεσε με τα ρούχα να κοιμηθεί.

Το καφενείο από συνήθεια έγινε βραχνάς. Οι σόλες των παπουτσιών του δεν έλιωναν πια σαν άλλοτε. Αντίθετα, ο καβάλος του παντελονιού του φέγγιζε και τα δυο δάχτυλα του δεξιού του χεριού αποθήκευαν νικοτίνη. Ο κουρέας του είχε να τονε δει χρόνια. Πήγαινε πιο σκυφτός από άλλοτε, με φουφουλιασμένα παντελόνια κι ασθματική αναπνοή. Κι όταν τύχαινε κανείς γνωστός να του πει μια κουβέντα, ο Αναστάσης απαντούσε σαν να του 'κλεβαν λόγια. Οι κοπέλες είχαν πάψει να τον απασχολούν κι αυτό το λίγο που τον είχαν απασχολήσει άλλοτε. Μόνο κάτι στο πέρασμά τους, ένα πικράλμυρο άρωμα, έκανε μια ένεση στις φιμωμένες του αισθήσεις. Δεν ήταν διόλου βέβαιος αν το να πάει κανείς με κοπέλα λογιζόταν γι' αμαρτία. Όλοι οι γνωστοί του, μεγάλοι μικροί, πήγαιναν. Μα δεν ήταν κανείς που ο Αναστάσης να τον υπολογίζει. Ο μόνος γνωστός, πες φίλος, ήταν ο Ζαφείρης, με τα μυω-

πικά μάτια του και την υπόσχεσή του πως θα τον έγραφε στον ΟΧΑ. Μια υπόσχεση που τραβούσε σε μάκρος. Που ίσως και να μην εκπληρωνόταν ποτέ. Κι όταν ο Αναστάσης τύχαινε να του την ξαναθυμίσει, ο Ζαφείρης του 'λεγε με την τηλεφωνική του φωνή: «Είσαι προετοιμασμένος;» – όπως άλλος θα 'λεγε: «Μήπως έχεις φάκελο στην Ασφάλεια;». Ο Αναστάσης στο βάθος δυσφορούσε. Προτιμούσε χίλιες φορές να συζητήσει μαζί του για φίλους, μαθήματα, δουλειές, ακόμα και για τον καιρό. Πράγματα, δηλαδή, ζωντανά, χειροπιαστά. Μα για οτιδήποτε συζητούσαν, ο Ζαφείρης ύστερα από λίγο κρεμούσε το βλέμμα του από τους γλόμπους του ηλεκτρικού. Ο Αναστάσης κοίταζε κι αυτός: μήπως δει κάτι. Του άρεσε να παρακολουθεί το βλέμμα των ανθρώπων για να μπορεί ν' ακολουθεί τη σκέψη τους, να μαθαίνει και τους ίδιους. Ήταν ο λόγος που κοιτούσε τους μαγαζάτορες στα εμπορικά τους, τη μάνα του όταν εκείνη κεντούσε. Τότε τους έβλεπε χωρίς να τους αγγίζει, χωρίς να επεμβαίνει σε τίποτα δικό τους. Η αδιαφορία ήταν κάτι που τον τάραζε, κι η εχθρότητα τον παράσερνε σαν νερό σε ρυάκι. Στο μεταξύ τα μηχανάκια συνέχιζαν τη δουλειά τους, αφρίζοντας, λυσσώνοντας, πεισματωμένα με την άρνηση του Αναστάση να μην ξαναπαίξει σ' αυτά. Οι φωνές τους έσκαγαν πάνω του σαν χαστούκια, αφήνοντας τα μάγουλά του φλόγινα. Τον ερέθιζαν, τον αναστάτωναν, όπως το πέρα-

σμα μιας προκλητικής γυναίκας στον δρόμο. Μα στεκόταν δυο βήματα μακριά τους και τους αντιστεκόταν πεισματικά. Όχι γιατί θα πάθαινε τίποτα αν τα πλησίαζε, μα επειδή δεν ήθελε να τους χαριστεί. Ήταν μαζί τους πιο αυστηρός απ' ό,τι ο Ζαφείρης με τον ΟΧΑ του. Κι όλη αυτή την ώρα δεν έπαυε από το να ψάχνει με τα μάτια για έναν φίλο, για έναν γνωστό. Μα δεν φαινόταν κανείς. Κι ο Αναστάσης ένιωθε ζεματισμένος. Σαν να είχε αποτύχει σε εξετάσεις, σαν να τον είχαν διώξει από δουλειά. Λίγο ακόμα και θα τρελαινόταν. Όσπου ένα βράδυ, καθισμένος στη μόνιμη γωνιά του, ένιωσε να λυγίζει κάτω από το βάρος μιας ματιάς. Στράφηκε. Πίσω από το τζάμι του καφενείου είχε σταθεί μια κοπέλα. Ο Αναστάσης σηκώθηκε, βγήκε και μαγνητισμένος πήρε το κορίτσι από πίσω.

Δεν ήξερε τι βλέμμα ήταν αυτό: γιορτινό, φθινοπωρινά μελαγχολικό, θαλασσινό στο απύθμενο βάθος του, φάρος σε θαλασσοδαρμένο πλοίο, μουσική στον ουρανό. Τα φώτα στις βιτρίνες, οι διαφημίσεις δεν κατόρθωναν να το σβήσουν. Έλαμπε πάνω από την πολιτεία σαν ξεχασμένη ανθρώπινη καρδιά. Το ακολούθησε μέσα από πλατείες, δρόμους, που δεν θυμόταν να έχει ξαναδεί. Ο ουρανός ήταν βαθύς σαν μιαν αναπνοή, τ' άστρα κεντημένα ονόματα κοριτσιών. Δεν ήταν πια το σπίτι, το σχολείο, τα μηχανάκια που τον παίδευαν. Περισσότερο ακόμα από την αγνότητα, που ο Ζαφείρης τού πρόβαλλε

με τόση επιμονή, ήταν ο ίδιος μέσα του καθαρός κι αμόλευτος. Κι όταν σε μια στροφή η κοπέλα χάθηκε απότομα, όπως απότομα είχε φανεί, ο Αναστάσης δεν λυπήθηκε, δεν μετάνιωσε που την είχε πάρει από κοντά. Συνέχισε τα μάτια της, το κορμί της πάνω σε άλλα κορίτσια που βάνιζαν δίπλα του, μπροστά του. Γύρευε την προέκτασή της στα δικά τους μάτια, που χαμογελούσαν χωρίς να είναι χαρούμενα, που ήταν σοβαρά χωρίς να είναι λυπημένα. Τις πλησίαζε αποκλειστικά για το άρωμά τους, για το φως που τις θέρμαινε. Χωρίς να τις αγγίζει. Του άρεσε να 'ναι θεατής, ακροατής. Στη θάλασσα χαιρόταν τους άλλους να κολυμπάνε, στους χορούς τους άλλους να χορεύουν. Φοβόταν πως, αν ο ίδιος άγγιζε κάτι, θα το χαλούσε. Ένα χαμόγελο από περαστικό κορίτσι του εξασφάλιζε μια σύνταξη ευτυχίας. Άλλοι θ' άρπαζαν την ευκαιρία για να γνωριστούν. Εκείνος κρατούσε το χαμόγελο κι άφηνε το κορίτσι να φύγει. Ένας ξαφνικός άνεμος που θα σήκωνε τις φούστες των γυναικών του έκοβε την ανάσα. Μα η φαντασία του δεν προχωρούσε σε σκοτεινά όνειρα. Έμενε με το ξάφνιασμα, την αρχική λάμψη της ντροπής, σαν τριαντάφυλλο πάνω στα μάγουλά του. Κι ολοένα περισσότερο αφηνόταν μ' εμπιστοσύνη στην αγκαλιά του κόσμου. Ο κόσμος ολόκληρος ήταν τώρα μια φωνή. Χιλιάδες φωνές από ωδικά πουλιά, με γυμνά, άσπιλα στήθη και φτερά από θροΐσματα και φουρφουρίσμα-

τα. Μια φράση που θα 'πιανε τ' αυτί του τον συντηρούσε μέχρι που νά 'ρθει άλλη. Το γεγονός πως όλοι μιλούσαν την ίδια γλώσσα, μεταχειρίζονταν άκοπα τις ίδιες λέξεις, του 'κανε κατάπληξη. Όλος μάτια κι αυτιά κοιτούσε τους ανθρώπους, πώς ήταν ντυμένοι, πώς περπατούσαν, πώς κρατούσαν τα παιδιά τους απ' το χέρι. Έπιανε τα χαμόγελά τους στον αέρα σαν να ήταν πάσα μπάλας. Του άρεσε ο τρόπος που τα χαμόγελα αυτά διασταυρώνονταν, αφήνοντας γυμνή μια σειρά δόντια ή μια ζωντανή κόκκινη γλώσσα. Όπως, πάλι, μισούσε τα χαμόγελα που 'σβηγαν, αφήνοντας τον ουρανό πιο άδειο απ' ό,τι ύστερα από μια νύχτα γιορτής. Κι ο Αναστάσης πάνω στη σχεδία του περνούσε το ρεύμα της πολιτείας, τους καταρράκτες, τα φιορδ, με μόνο κουπί την καρδιά του. Η ευτυχία ήταν πολύ μικρή, πολύ άπιαστη για να τη μετράς με το κουταλάκι του καφέ. Τότε η αγάπη του Αναστάση ξέφευγε από τη μητέρα του, ξέφευγε κι απ' τον κινηματογράφο. Γινόταν ένα μικρό καντήλι σε δωμάτιο. Γινόταν σπάταλος έρωτας για τον κόσμο. Ίσως και να υπήρχε έρωτας, να ήταν αυτός ο έρωτας που οι άλλοι μισούσαν χωρίς να τον έχουνε δει στα μάτια.

Το σκοτάδι στο μυαλό του Αναστάση είχε ένα απαύγασμα από φως.

Την άλλη μέρα ξύπνησε πρωί, ελαφρύς σαν πούπουλο. Πλύθηκε, ντύθηκε, άρπαξε μια φέτα βουτυ-

ρωμένο ψωμί και πήρε τους δρόμους. Περιπάτησε με το κεφάλι ψηλά, χαμογέλασε στον φούρναρη, που τον καλημέρισε, κι έστειλε στον κουρέα του έναν φιλικό χαιρετισμό – γρήγορα θα τον είχε πάλι πελάτη. Βάδισε κάμποσο, ώσπου βγήκε στη λεωφόρο. Τα δέντρα εκεί πρασίνιζαν, κουρεμένα και φυτεμένα με τάξη πάνω στο πεζοδρόμιο, κρατώντας το ένα τον ώμο τ' άλλου, σαν στοιχισμένοι μαθητές την ώρα της γυμναστικής. Χάρηκε που ο δρόμος στις γωνιές δεν είχε αποθηκέψει σκουπίδια. Φαντάστηκε τους σκουπιδιάρηδες αγγέλους, να δροσίζουν το πρόσωπο της πολιτείας με φρέσκο ποτιστικό νερό. Το φως της μέρας ήταν πεντακάθαρο, λες και το είχαν αλλάξει σήμερα. Περνούσε πάνω στο μάγουλο του δρόμου σαν ακονισμένο ξυράφι. Τ' αυτοκίνητα φαρδιά, με καλογουαλισμένα φτερά και συντηρημένες λαμαρίνες, κυλούσαν πάνω στην άσφαλο χωρίς να την πληγώνουν. Κι ο τροχάιος στη μέση του δρόμου, με την κολλαρισμένη στολή του, το κράνος του, που φεγγοβολούσε, φαινόταν να πιάνει τ' αυτοκίνητα από μιαν άορατη κλωστή. Ως κι οι κοπέλες ήταν διαφορετικές σήμερα, ξυπνημένες θαρρείς από ύπνο θανάτου που τις είχε σκεπάσει με καινούριο πρόσωπο. Τ' αγόρια είχαν παντελόνια στην τρίχα κι έναν αέρα αυτοπεποίθησης. Άλλοι κρατούσαν την τσάντα τού σχολειού, κι άλλοι τα σύνεργα της δουλειάς: οι εργάτες το κολατσιό τους τυλιγμένο σε μια πετσέτα.